DOI https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.10(1).2026.02
UDC 027.7:37:004

THE EVOLUTION OF THE COMPETENCY PROFILE OF EDUCATIONAL LIBRARY SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF CRISIS AND DIGITAL CHALLENGES

Alla Burmaka
Ph.D., Senior Research Fellow,
Department of Scientific and Educational Information Resources and Methodological Support for Educational Libraries,
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine,
9, Maksym Berlynsky St., Kyiv, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-0905-9725
e-mail: Burmaka_alla@ukr.net

Abstract. *This article focuses on the transformation of the role of educational libraries in the context of societal digitalization, pandemic challenges, and military conflicts, which necessitate a reassessment of the functions of the information and educational environment. It is demonstrated that the modern library emerges as an open, multifunctional space that combines informational, educational, communicative, and sociocultural functions, and that the activities of library professionals extend beyond traditional collection services. Attention is focused on the need to develop an expanded competency profile that integrates professional, information and digital, pedagogical, and communicative competencies.*

The empirical basis of the study consists of the results of a survey of employees at educational libraries in Kyiv, which made it possible to identify the structural characteristics of the professional environment, as well as the respondents' educational background, years of experience, and job responsibilities. It has been established that the modern library environment is heterogeneous in terms of generational and professional characteristics, which affects the level of adaptation to digital changes and the implementation of innovative practices.

The main areas of activity for library staff have been analyzed; while traditional functions such as collection development and preservation dominate, there is a growing emphasis on informational, educational, and communicative aspects, including providing methodological support to teachers, organizing cultural and educational events, and interacting with participants in the educational process. It is emphasized that the modern librarian increasingly acts as a mediator in the educational process, an organizer of the educational environment, and a facilitator of information exchange.

The study results revealed a moderately high level of self-assessment of professional competencies, combined with an awareness of the need for continuous professional development. It was concluded that there is a need for a systematic update of the competency profile of educational library specialists, taking into account the challenges posed by crisis situations, digital transformation, and the growing role of the library as an integration center within the educational space.

Keywords: *educational library, competency profile, library specialist, digitization of education, information and educational environment, professional competencies, crisis conditions, information literacy, communication activities.*

© Burmaka A., 2026

ISSN 2786-6890 (print)
ISSN 2786-6084 (online)

DOI https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.10(1).2026.02
УДК 027.7:37:004

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПРОФІЛЮ ФАХІВЦЯ ОСВІТЯНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ І ЦИФРОВИХ ВИКЛИКІВ

Бурмака А. С.
доктор філософії (PhD),
старший науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних
ресурсів і методичного супроводу
освітянських бібліотек,
Державна науково-педагогічна
бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського
вул. Максима Берлинського, 9, Київ, Україна
https://orcid.org/0000-0002-0905-9725
e-mail: Burmaka_alla@ukr.net

Анотація. *У статті розглянуто трансформацію ролі освітянської бібліотеки в умовах цифровізації суспільства, пандемічних викликів та воєнних подій, що зумовлюють переосмислення функцій інформаційно-освітнього середовища. Обґрунтовано, що сучасна бібліотека постає як відкритий багатофункціональний простір, який поєднує інформаційні, освітні, комунікативні та соціокультурні функції, а діяльність бібліотечного фахівця виходить за межі традиційного обслуговування фондів. Акцентовано увагу на необхідності формування розширеного компетентнісного профілю, що інтегрує професійні, інформаційно-цифрові, педагогічні та комунікативні компетентності.*

Емпіричну основу дослідження становлять результати анкетування працівників освітянських бібліотек міста Києва, що дозволило виявити структурні характеристики професійного середовища, рівень освіти, стажу та функціональних обов'язків респондентів. Встановлено, що сучасне бібліотечне середовище є неоднорідним за поколіннєвими та професійними ознаками, що впливає на рівень адаптації до цифрових змін та впровадження інноваційних практик.

Проаналізовано основні напрями діяльності бібліотечних працівників, серед яких домінують традиційні функції формування та збереження фондів, водночас спостерігається посилення інформаційно-освітнього та комунікативного компонентів, зокрема методичної підтримки педагогів, організації культурно-просвітницьких заходів і взаємодії з учасниками освітнього процесу. Підкреслено, що сучасний бібліотекар дедалі більше виступає як посередник у навчальному процесі, організатор освітнього середовища та фасилітатор інформаційної взаємодії.

Результати дослідження засвідчили помірно високий рівень самооцінки професійних компетентностей, що поєднується з усвідомленням потреби в постійному професійному розвитку. Зроблено висновок про необхідність системного оновлення компетентнісного профілю фахівця освітянської бібліотеки з урахуванням викликів кризових ситуацій, цифрової трансформації та зростання ролі бібліотеки як інтеграційного центру освітнього простору.

Ключові слова: *освітянська бібліотека, компетентнісний профіль, бібліотечний фахівець, цифровізація освіти, інформаційно-освітнє середовище, професійні компетентності, кризові умови, інформаційна культура, комунікативна діяльність.*

© Бурмака А. С., 2026

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Сучасний розвиток освітнього простору відбувається в умовах глибоких трансформацій, спричинених цифровізацією суспільства, пандемією COVID-19, воєнними подіями в Україні, зміною форматів комунікації та переосмисленням ролі освітніх інституцій у забезпеченні стійкості навчального процесу. За таких умов освітянська бібліотека вже не може розглядатися виключно як місце акумулювання, збереження та видачі документів. Вона постає як відкритий багатофункціональний інформаційно-освітній простір, що поєднує доступ до ресурсів, підтримку педагогів, супровід навчання, розвиток читацької культури, елементи цифрової освіти, просвітництва та соціальної взаємодії. Це, своєю чергою, зумовлює зміну професійної ролі бібліотечного фахівця, до компетентнісного профілю якого нині висуваються значно ширші вимоги, ніж у попередні періоди.

У сучасних наукових працях обґрунтовується тенденція до трансформації бібліотек у центри цифрової освіти, комунікації та соціальної інтеграції. Зокрема, у дослідженні А. Зленко та А. Бурмаки наголошено, що бібліотеки «have undergone a transformation, evolving from traditional repositories of printed materials into centres of digital education and innovative activities» [1, с. 38]. Такий підхід засвідчує зміщення акцентів від традиційного збереження фондів до активної участі бібліотек у формуванні цифрової грамотності та інформаційної культури користувачів.

Крім того, дослідники підкреслюють, що сучасні бібліотеки виступають як простори навчання і соціальної взаємодії, де «citizens acquire skills for working with digital tools, electronic services, and online platforms» [1, с. 39] , що значно розширює функціональне поле бібліотечної діяльності та роль бібліотекаря як фасилітатора освітнього процесу.

У цьому контексті особливої уваги заслуговують праці А. Овсієнко, яка акцентує на необхідності адаптації бібліотек до цифрового середовища. Дослідниця зазначає, що «майбутнє бібліотек пов'язано не з консервацією вчорашніх, а з орієнтацією на сьогоднішні і завтрашні цифрові підходи до інформаційної діяльності» [2, с. 226]. Це положення відображає стратегічний вектор розвитку бібліотек як динамічних інформаційних інституцій, здатних оперативно реагувати на виклики цифрової трансформації.

Водночас підкреслюється, що цифрове середовище формує нові умови функціонування бібліотек, у яких вони змушені конкурувати з альтернативними інформаційними ресурсами, що актуалізує необхідність переосмислення їх ролі та функцій у суспільстві. Як зазначає А. Овсієнко, «мережа створила якісно інші можливості для професійного інформаційного обслуговування», що водночас відкриває нові перспективи й виклики для бібліотечної сфери [2, с. 227].

Попри наявність ґрунтовних досліджень, недостатньо висвітленим залишається питання емпіричного осмислення того, яким саме є сучасний компетентнісний профіль фахівця освітянської бібліотеки та які складові цього профілю виявляються найбільш значущими в умовах кризи. Саме тому звернення до результатів практичного опитування бібліотечних працівників дає змогу конкретизувати наукові уявлення і наповнити їх реальним професійним змістом.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення особливостей компетентнісного профілю фахівця освітянської бібліотеки в умовах кризових трансформацій. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**: проаналізувати трансформацію ролі освітянської бібліотеки в сучасному інформаційно-освітньому середовищі; охарактеризувати структурні складові компетентнісного профілю бібліотечного фахівця; здійснити емпіричний аналіз професійних характеристик і рівня сформованості компетентностей працівників освітянських бібліотек.

ISSN 2786-6890 (print)
ISSN 2786-6084 (online)

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: аналіз і синтез для узагальнення наукових підходів; порівняльний метод для зіставлення традиційних і сучасних функцій бібліотечної діяльності; анкетування для збору емпіричних даних; методи кількісного та якісного аналізу для обробки та інтерпретації отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричну основу становлять результати анкетування працівників освітянських бібліотек міста Києва, у якому взяли участь понад 15 респондентів, що дозволяє виявити структурні тенденції, професійні запити та ключові проблеми функціонування освітянських бібліотек.

Аналіз соціально-професійного складу респондентів показав, що 56,2% опитаних обіймають посаду завідувача бібліотеки, 37,5% – бібліотекаря, 6,2% – директора бібліотеки. Структуру вибірки за займаними посадами узагальнено на рис. 1.

Рис. 1. *Структура респондентів за займаними посадами*

Такий розподіл є показовим, оскільки фіксує значну частку відповідей саме з боку працівників, які не лише здійснюють повсякденну бібліотечну діяльність, а й відповідають за її організацію, планування та координацію. Це означає, що одержані результати відображають не тільки індивідуальне професійне самосприйняття, а й бачення бібліотеки як структурного підрозділу закладу освіти. Водночас присутність у вибірці бібліотекарів забезпечує необхідний баланс між управлінською та практичною оптикою.

Рівень освіти респондентів свідчить про достатньо високий освітній потенціал фахівців. Базову вищу освіту мають 37,5% опитаних, повну вищу – 31,2%, ступінь магістра – 12,5%, середню спеціальну освіту – 18,8%. Відповідний розподіл респондентів за рівнем освіти представлено на рис. 2.

Отже, понад 80% респондентів мають вищу освіту, що дає підстави говорити про належний рівень базової фахової підготовки. Водночас ці дані не можна тлумачити спрощено. Формальна освітня кваліфікація сама по собі не гарантує повної готовності до роботи в нових умовах, особливо коли йдеться про цифровізацію, кризову адаптацію, комунікацію в змішаних форматах і потребу в педагогічному партнерстві. Саме тому важливо аналізувати не лише освітній статус, а й реальне наповнення професійної діяльності.

Не менш показовими є дані щодо стажу роботи. По 25,0% респондентів мають стаж до 5 років і понад 30 років, 18,8% – від 20 до 30 років, ще 18,8% – від 5 до 10 років, 12,5% – від 10 до 20 років. Детальний розподіл респондентів за стажем професійної діяльності наведено на рисунку 3.

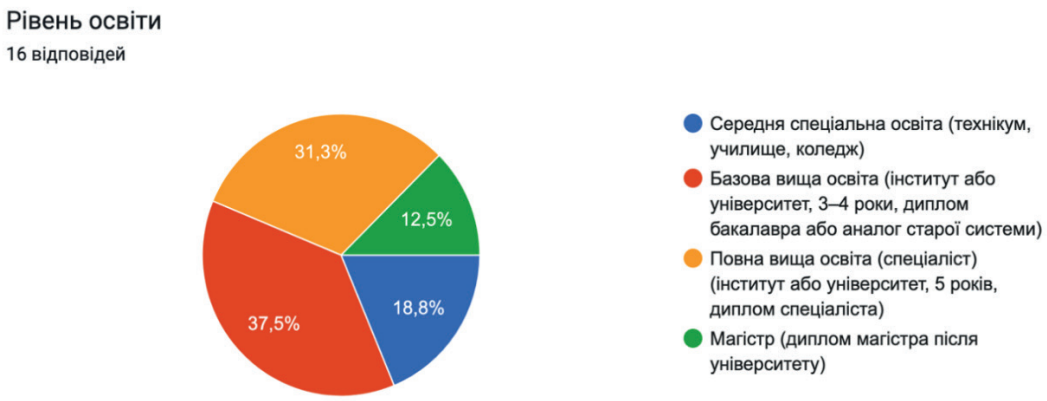

Рис. 2. *Розподіл респондентів за рівнем освіти*

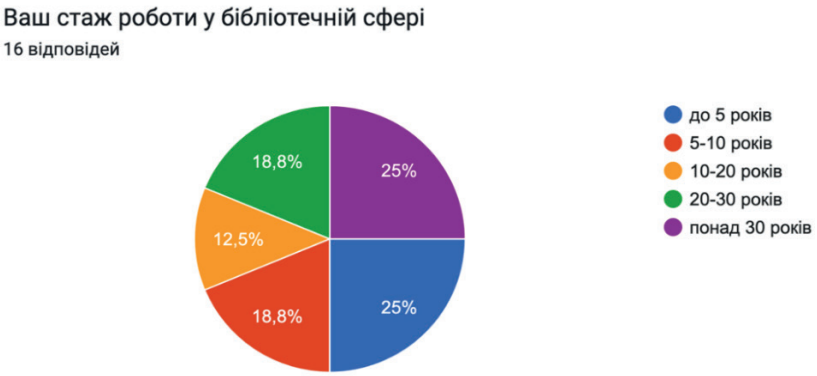

Рис. 3. *Структура респондентів за стажем професійної діяльності*

Такий розподіл свідчить про внутрішню неоднорідність професійного середовища: у ньому поєднуються молоді працівники, які можуть бути більш відкритими до нових форматів діяльності, та досвідчені фахівці з високим рівнем професійної культури, але потенційно різною швидкістю адаптації до цифрових змін. Отже, вже на рівні базових характеристик можна говорити про відсутність уніфікованого образу бібліотечного фахівця: сучасна освітянська бібліотека функціонує в полі різних поколіннєвих, професійних і технологічних досвідів. Саме це частково пояснює подальшу строкатість відповідей щодо компетентностей, цифрової активності та взаємодії з педагогами.

Для розуміння сучасного компетентнісного профілю принципово важливим є аналіз функціональних напрямів діяльності, які респонденти здійснюють систематично. Найвищі показники зафіксовано щодо формування, обліку та збереження бібліотечного фонду – 93,8%. Це свідчить про те, що традиційне професійне ядро бібліотечної роботи залишається стабільним і не втрачає значення навіть у цифрову добу. Організацію культурно-просвітницьких заходів здійснюють 81,2% опитаних, каталогізацію та аналітико-синтетичну обробку документів – 75,0%, інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів – також 75,0%. На такому самому рівні представлена управлінська діяльність, пов'язана з плануванням, звітністю та координацією. Інформаційний супровід освітнього процесу фіксується у 68,8% відповідей, методична підтримка педагогів – у 62,5%, робота з батьками – у 43,8%.

Основні напрями професійної діяльності респондентів узагальнено на рис. 4.

ISSN 2786-6890 (print)
ISSN 2786-6084 (online)

Рис. 4. *Основні напрями професійної діяльності працівників освітянських бібліотек*

Ці цифри дають змогу сформулювати кілька суттєвих висновків. По-перше, традиційні бібліотечні функції не зникають, а залишаються професійною основою діяльності. По-друге, вони вже не вичерпують змісту сучасної роботи. По-третє, у межах освітянської бібліотеки виразно посилюється інформаційно-освітній і комунікативний вектор. Фактично бібліотекар дедалі частіше працює не лише з фондом, а й із процесами навчання, просвітництва, організації змістовного дозвілля та комунікації між різними групами учасників освітнього середовища. Саме тут виявляється одна з ключових рис сучасного компетентнісного профілю: поєднання класичної бібліотечної підготовки з умінням діяти на перетині інформаційної, педагогічної та організаційної сфер.

Самооцінка рівня сформованості власних професійних компетентностей засвідчує загалом помірно позитивну картину, але без завищеної впевненості. На 4 бали свій рівень оцінили 37,5% респондентів, на 3 бали – також 37,5%, на 5 балів – 12,5%, на 2 бали – 6,2%, на 1 бал – 6,2%. Середній показник становить 3,44 бала. Розподіл відповідей узагальнено на рисунку 5.

Рис. 5. *Розподіл відповідей щодо самооцінки професійних компетентностей*

Це дозволяє стверджувати, що більшість бібліотечних працівників оцінює власну фаховість як достатню, однак не абсолютну. З одного боку, така самооцінка засвідчує наявність професійної основи, з іншого – демонструє усвідомлення меж власної готовності до нових викликів. Інакше кажучи, сучасний бібліотекар не сприймає себе як повністю завершеного фахівця, а радше як такого, хто змушений постійно оновлювати свій професійний ресурс.

ISSN 2786-6890 (print)
ISSN 2786-6084 (online)

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження встановлено, що компетентнісний профіль фахівця освітянської бібліотеки в умовах кризи набуває інтегративного характеру та передбачає поєднання професійних, інформаційно-цифрових, педагогічних і комунікативних компетентностей. Виявлено, що поряд із збереженням традиційних функцій бібліотечної діяльності посилюється інформаційно-освітній і комунікативний вектор, що зумовлює трансформацію ролі бібліотекаря як організатора освітнього середовища та фасилітатора інформаційної взаємодії. Емпіричні результати засвідчили достатній рівень сформованості професійних компетентностей, який поєднується з усвідомленням необхідності їх подальшого розвитку в умовах цифровізації та кризових викликів. Обґрунтовано потребу системного оновлення компетентнісного профілю фахівця освітянської бібліотеки з урахуванням сучасних трансформацій освітнього простору.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі окремих складових компетентнісного профілю, зокрема інформаційно-цифрових і педагогічних компетентностей, а також у розробленні практичних моделей професійного розвитку бібліотечних фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зленко А., Бурмака А. Бібліотеки як хаби цифрової грамотності на прикладі публічних бібліотек Києва, Львова та Харкова. *Соціум. Документ. Комунікація*. Вип. 10 (3) С. 38-50. URL: https://doi.org/10.69587/sdc/3.2025.38 (дата звернення 23.03.2026).

2. Овсієнко А. С. Адаптація бібліотек до реалій цифрового простору. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Історичні науки»*. Вип. 12. С. 225-269. URL: https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-12-255-269 (дата звернення 23.03.2026).

3. Хрущ С. С. Компетентності бібліотечного фахівця як чинник формування інноваційного медіапростору. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 156-164. URL: https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294101 (дата звернення 20.03.2026)

REFERENCES:

1. Zlenko, A., & Burmaka, A. (2025). Libraries as hubs of digital literacy : A case study of public libraries in Kyiv, Lviv, and Kharkiv. *Society. Document. Communication*, *10(3), 38-50*. Retrieved from: https://doi.org/10.69587/sdc/3.2025.38 [in Ukrainian].

2. Ovsiienko, A. S. (2024). Adaptatsiia bibliotek do realii tsyfrovoho prostoru. *Society. Document. Communication*, *12, 225-269*. Retrieved from: DOI: https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-12-255-269 [in Ukrainian].

3. Khrushch, S. (2023). Competences of a Library Specialist as a Factor in the Formation of Innovative Media Space. Library Science. *Record Studies. Informology*, *4, 156-164*. Retrieved from: DOI: https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294101 [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції: 14.02.2026
Прийнято до друку: 19.03.2026
Опубліковано: 25.04.2026

CC BY-NC-SA 4.0
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International

ISSN 2786-6890 (print)
ISSN 2786-6084 (online)